

Vossius lib. III De historicis Latinis, parte IV; De Historicis prætermisissis cap. 5, p. 764.

« At Ottonis I et II temporibus fuit is (*Gerhardus*) qui primus sed rudi stylo conscribilavit Vitam sancti Udalrici episcopi Augustani. Ætatem indicat, quod cum hoc S. Udalrico conversatus fuerit, qui anno Christi 924 episcopus factus est, atque anno 973 IV Nonas Julii obiit, episcopatus sui anno 50, cum annos 84 vixisset. Ex hoc scriptore sua in Vita S. Udalrici hauserunt Gebhardus episcopus Augustanus et Augiæ abbas, qui in eo elaborarunt ut quæ rustica dictione ab anonymo prius expressa essent, « se elegantius politiusque composita plures oblectarent; atque ita egerunt ut fons ipse multum negligereetur, imo aliquot sæculis nesciretur, usquedum tandem incognitum reperit, atque litterario orbi obtulit Marcus Welserus; nam is primus illam S. Udalrici Vitam e tenebris eruit, ac publici juris fecit.» Idem pag. 766 : « Æqualis Dietmaro fuit Gebhardus Augustanus episcopus, qui anno 1006 sedere cœpit, ac novennio Ecclesiæ præfuit. Est autem Gebhardus ille, qui ecclesiam S. Afræ a sancto Udalrico exstructam, ubi et sepeliri voluerat, adductis eo S. Benedicti monachis, in monasterium et abbatiam convertit. De hoc superius diximus quod Vitam S. Udalrici, quæ ab ejus æquali rustice atque

ineleganter scripta erat, nitidius ornatusque expresserit, uti et a Bernone Augiensi abbate paulo post factum iterum fuit. Scripsit quoque Berno Vitam S. Meginardi episcopi et martyris, quam edidit Joannes Mabillon Sæculo IV Sanctorum ordinis divi Benedicti tomo II, pag. 63 et seqq. Exstant quoque inter mss. codices philosophicos bibliothecæ Paulinæ Lipsiensis, repositoio philosophico 1, serie 2, in libris mathematicis et astronomicis in folio, codice 30 : *Bernonis abbatis Augiensis libellus tonarius. Ejusdem Antiphonarium et Musica.* Codice 31 : *Bernonis Musica, Libellus tonarius, Monochardi mensura;* quibus opusculis in musica et cantu excelluisse constat, Hæc Joachimus Fellerus in Catalogo mss. codicum bibliothecæ Paulinæ Lipsiensis, impresso pag. 328 codd. 30 et 31 editionis 1686, Lipsiæ in 16. Agunt de Bernone abbate Augiensi, qui decessit anno gratiæ 1045, VII Idus Januarii, cum Augiense monasterium annis 39 rexisset, Gerardus Joannes Vossius lib. II De historicis Latinis, cap. 44, pag. mihi 367. Ego ipse in Supplemento Bellarmini De scriptoribus ecclesiasticis anno 1030, pag. 327. Guillelmus Cuvus in Historia rei litterariæ ad annum 1014, pag. 599. Antonius Possevinus, tomo I. Apparatus sacri, verbo *Berno abbas Augiensis.*

NOTITIA LITTERARIA ALTERA

(Bernardus Pezsius, *Thesaurus Anecd.*, tom. IV, Præf. p. VII.)

De vita et scriptis Bernonis abbatis Augiensis, quem Sigebertus Gemblacensis in *humana et divina scientia claruisse* scribit, nemo accuratius elegantiusve egit Joanne Egone in libro De viris illustribus Augiæ Divitis, parte II, cap. 27 (*vide supra*). Eo itaque lectorem qui plura de Bernone, anno Christi 1049 defuncto, nosse cupit, remittimus. Hic duntaxat de ejus opusculis nunc primum prelo commissis tractabimus. Eorum primum est inscriptum Ariboni archiepiscopo Moguntino, qui Ecclesiæ suæ ab anno circiter 1020 usque ad 1031 præfuit, ut Nic. Serrarius tradit *Rer. Moguntiac.* lib. V, p. 729. Argumentum libri est : *Qualiter Adventus Domini eo anno celebrari debeat quo Nativitas Domini secunda feria venerit.* Qua de re non una erat tum omnium sententia : « Ut enim, inquit Berno ad Aribonem cap. 1, apertius, unde quæramus, agnoscas, intimamus, quod tamen jam dudum te latere minime credimus : quotiescunque Natalis Domini in secunda feria, velut in præsentis anno, venerit, magnus error per Ecclesias Dei se infundit, aliis dicentibus non debere plus quam quatuor dies Dominicos cum ipsa sacratissima Dominicæ Nativitatis vigilia celebrari; aliis vero e regione contendentibus magis oportere quatuor plenas hebdomadas Adventum Do-

mini habere, quintum diem Dominicum specialiter vigiliæ Domini dedicantes : nullum aliud, ut investigare potuimus, defensionis suæ argumentum vel rationem habentes, nisi ut illa quatuor officia, quæ in nocturnalibus Antiphonariis inveniuntur, vel lectiones sanctorum Evangeliorum nec non et Apostoli plenius adimpleantur. » Berno priori sententiæ in hoc opusculo accedit, eamque auctoritate celeberrimæque Ecclesiarum consuetudine confirmat. Egregia sunt ea quibus capituli secundi disputationem concludit : « Hunc morem, inquit, tota pene, ut fertur, observat Gallia ac ipsa civitas Romana, quondam mundi domina, ut per veracissimos relatores, ac præcipue sanctæ recordationis Adalboldum episcopum, qui scriptis nostris pulsatus, Romæ positus hoc requisivit, didicimus, quamvis postea, nescio qua de causa, aliter agerent, Placentina tamen, ut ipse ego eodem in tempore et audiendo et videndo cognovi, aliisque Italiæ civitatibus antiquæ institutionis regulam servantibus. Sed et abbas Herigerus, vir non parvæ auctoritatis nostris temporibus, proprium super hac re libellum composuit, in quo, ut asserunt qui illum legerunt, probabilius argumentis eos convincit contra Patrum instituta agere, qui plus quam quatuor Dominicos dies Adventus Domini ce-

lebrare contendunt. Adalbolbus hic a Bernone laudatus sine dubio celebris ille episcopus Ultrajectensis est, cujus opusculum De crassitudine sphaeræ tom. III, parte II, edidimus (*Patrolog. t. CXXXIX*). Porro Herigeri abbatis Laubiensis de præsentia controversia libellus, a nullo quod sciamus hucusque memoratus, penitus excidisse videtur. Bernonis opusculum sequitur *Rescriptum* Aribonis archiepiscopi, in quo *bene et artificiose inventis, optime dispositis, facunde elocutis, et postremo firma memoria pronuntiat, ex animo favet Bernonis tractatibus, et si qua illa est pontificatus tantilli auctoritas, ejus, sicut rogavit, manum eis imponit.* Prodit opusculum ex ms. cod. inclyti monasterii S. Emmerammii Ratisbonensis in 4, sexcentorum annorum. Idem vidimus in ecclesiæ cathedralis Frisingensis membraneo volumine, cujus characteres ætatem Bernonis assequi videbantur.

Alterum Bernonis abbatis opusculum, quod nunc primi luce donamus, inscribitur in mox citato codice Sancti Emmerammensi: *Ratio generalis de initio adventus Domini secundum auctoritatem Hilarii episcopi*, tametsi nemo veterum recentiorumve scriptorum sub hoc titulo istius commentatiunculæ Bernonianæ meminerit. Tenue quidem hoc opusculum est, sed, ut speramus, viris eruditis, duabus de causis gratissimum. Primo enim excerptit *librum Officiorum S. Hilarii, gloriosi Ecclesiæ auctoris et doctoris eximii*, id est episcopi illius celeberrimi Pictaviensis, cujus tamen libri nulla apud scriptorum ecclesiasticorum nomenclatores memoria superest. Deinde paulo ante finem novam nobis *Aurelianensem synodum*, in qua de legitimo Adventum Domini inchoandi ritu actum sit, recludit, cujus nulla, quod equidem sciam, apud conciliorum et synodorum collectores mentio injicitur. Adeo nihil facile antiquorum monumentorum spernendum est.

Dialogi *De Quatuor Temporibus jejuniis*, etc., a Bernone Ariboni archiepiscopo Moguntiaci dicati, argumentum his verbis Sigebertus Gemblacensis in libro *De scriptoribus eccles.*, cap. 156, complexus est: « Sed non præteribo quod scripsit (Bernone) de jejuniis Quatuor Temporibus, de quibus celebrandis est inter multos dissonantia, dum alii secundum considerationem temporum, ad jejunium quartæ et sextæ feriæ accipiunt dies Februarii, vel Maii, vel Septembris, et Sabbato in Kalendis proveniente terminant jejunium; alii vero sine consideratione temporum non jejunant nisi quarta et sexta feria jejunii cum ipso Sabbato in Martio, vel Junio, vel Octobri proveniant. Et talem jejunandi ritum auctorizant multi, et maxime Teutones, his Bernonis scriptis. » Porro quid Aribo Bernoni ad hoc opusculum pro more rescripserit, nullibi hucusque reperimus. Gratum tamen id habuisse satis constat ex concilio Salegunstadiensi, anno 1022 in causa disciplinæ ecclesiasticæ ab Aribone celebrato, cujus capitulum secundum his verbis conceptum legitur tom. VI Concil., parte I, col. 828 edit. Hardui-

nianæ: « De incerto autem jejunio Quatuor Temporibus hanc certitudinem statuimus ut si Kalendæ Martii in quarta feria sive antea evenerint, eadem hebdomada jejunium celebretur. Si autem Kalendæ Martii in quintam feriam aut sextam aut Sabbatum distendantur, in sequentem hebdomadam jejunium differatur. Simili quoque modo si Kalendæ Junii in quartam feriam aut antea evenerint, in subsequente hebdomada jejunium celebretur. Et si in quintam feriam aut sextam aut Sabbatum contigerit, jejunium in tertiam hebdomadam reservetur. Et hoc sciendum est quod si quando jejunium mensis Junii in vigilia Pentecostes secundum prædictam regulam evenerit, non ibi celebrandum erit, sed in ipsa hebdomada solemnè Pentecostes, » etc. Quæ ipsissima Bernonis nostri hac de re doctrina est toto fere opusculo, præsertim cap. 4, quod vide. Hoc opusculum ex pervetusto codice membraneo celeberrimi monasterii Benedictoburani excepi, in calamum dictante eruditissimo et amicissimo Patre Carolo Meichelbeckio, cui multis titulis noster *Thesaurus* obstrictus est. Idem postea etiam inveni in codice imperiali monasterii ad S. Emmerammum, supra citato, ex quo prologum, qui in codice Benedictoburano desiderabatur, supplevi.

Johannes Tritemius *Descriptoribus ecclesiasticis* cap. 314 tria Bernoni opera tribuit quibus musicen illustrarit, videlicet *de Musica seu Tonis lib. II*, quorum primus incipiat: *Omnis igitur regularis Modus instrumentis musicæ lib. I*, cujus initium: *Musicam non esse contem.* Et *De mensura monochordi lib. I*, cujus nullum exordium recitat. Ex his primos duos libellos et ultimum unum prorsus esse idemque opus vehementer suspicor. Certe Sigebertus Gemblacensis *De scriptoribus eccles.* cap. 156, ita de inventis musicis Bernonis loquitur, ut ex ejus verbis quis ægre plura ejusdem de his opuscula extundat: « Prætereo ea, inquit Sigebertus, quæ de humana scientia scripsit, in quibus eminet hoc quod in arte musica præpollens de regulis symphoniarum et tonorum scripsit, et quod in mensurando monochordo ultra regulam Boetii, sed assensu minoris Boetii Guidonis supposuit unum tonum tetrachordohypaton, et, contra usum majorum, in ipso tetrachordohypato inseruit utiliter synemmenon. » Nec nisi de uno de musica opere Bernonis agit Anonymus Mellicensis *de Script. Eccles.* cap. 81, ubi hujusmodi abbatis Augiensis elogium textit: « Berno musicus, vir pius ac doctus, in monasterio Prumensi sub monastica professione deguit, quem postmodum Henricus Pius imperator abbatem Augiæ constituit. Qui gratanter acceptus a fratribus dispersos recollegit, et a Lamperto Constantiensi episcopo consecratus, magna insignis pietate ac scientia præfuit annis quadraginta. Hic scripsit librum *De institutione missarum*, et *De musica* opus præstantissimum. » Ita Mellicensis Anonymus, plura de musica Bernonis opera ignorans. Sed sive libri *De mu-*

sica seu tonis et de monochordo inter se distincti sint, ut vult Trithemius, sive non, opus Bernonis De tonis exstat in codice Mellicensi, signato nunc Ht. N, num. 3, non nisi sæculo xv, et quidem perquam flagitiose exarato. Alterum ejusdem Tonarii exemplam servatur in codice membraneo Tegernseensi quingentorum circiter annorum. Cujus monasterii veteres præstantissimos libros dum excuteremus, incidimus etiam in aliud egregium De musica opus Theogeri seu Dietgeri e nostris episcopi Metensis, de quo Anonymus Mellicensis De Scriptoribus ecclies cap. 109: « Dietgerus abbas, a Latinis Theogorus, a Theotonicis quibusdam Theokarius dictus, domini Wilhelmi abbatis (Hirsaugiensis) primo discipulus, deinde in monasterio S. Georgii abbas tertius, ac tandem Metensis episcopus, aliquantisper administrato episcopio sepultus est in Cluniaco. Et hic quoque tractatum unum De musica scribit, in quo de ejus inventione et numeris ac propositionibus juxta arithmeticos breviter quidem, sed satis subtiliter agit. » Nec rem lectori nostro ingratham nos facturos speramus, si integrum, qui brevis est, Theogeri operis prologum hoc loco dederimus. Ea enim igitur ex codice Tegernseensi:

Incipit Musica Theogeri episcopi.

« Pythagoras philosophus apud Græcos primus musicæ artis repertor fuisse legitur: translator autem ascribitur Boetius genere et scientia clarissimus, et ejusdem artis secundum numerorum proportionem indagator profundissimus. Guido vero monachus exstitit vocum investigator diligentissimus. Exstat autem Monochordum hujus artis argumentum evidentissimum, cujus etiam institutor primus dicitur supradictus Græcorum philosophus. » Incipit Opus: *Monochordum autem est musicum instrumentum, quod naturaliter et sufficienter antiquitus constabat octo chordis, etc.*

Verum hæc de Theogeri Musica non nisi incidenter commemorata sint occasione Tonarii Bernonis Augiensis, cujus operis, cum veteribus figuris et peregrinis litterarum ac notarum ductibus, quos typographi nostri ægerrime imitentur, distinctum et pietum sit, non nisi prologum hic edere visum fuit.

Joannes Trithemius etiam Bernonis librum Epistolarum ad diversos laudat, quem quidam amicorum nostrorum nuperrime in percelebri Germaniæ bibliotheca detexit.

Magni momenti sunt epistolæ Bernonis, præsertim numero undecima, ubi errores Joannis Cassiani circa liberum arbitrium ex Cassiodoro et Prospero late exponit, et « Cassianum, virum licet in aliis probatum, in hac parte jure culpatum » fuisse concludit. Ut adeo hinc facile colligas monachos auctoritate Cassiani non usque eo motos fuisse, ut ex ejus *Collationibus*, quas perpetuo in manibus habebant, una cum sanæ doctrinæ lacte etiam Pelagianos aut Semipelagianos errores vulgo imbibissent, quod nuper vir, alias celeberrimus Jo. Franciscus Buddeus, in Academia Ienensi doctor theologiæ, in Institutionibus Theologiæ Dogmaticæ lib. III, c. 2, non sine sanctorum in Ecclesia catholica virorum ac integrorum ordinum injuria contendit. Quale enim est illud: « Factum id cum primis » (scilicet ut Pelagiani errores in dies latius serperent) « cum sæculo xiii Franciscus atque Dominicus novos monachorum ordines, qui magnam deinceps in Ecclesia Romana celebritatem consecuti sunt, instituerent. Dominico enim Cassianus maxime se probavit; hinc et, ut ejus placita certatim in monasteriis resuscitentur, effecit, » etc. Dolet amicum in re litteraria ista excidisse! Vide Edmundum Martene, virum pietate ac eruditione celebrem, in Commentario in Regulam S. Benedicti, pag. 10 et 24.

BERNONIS LIBELLUS

DE QUIBUSDAM REBUS AD MISSÆ OFFICIUM PERTINENTIBUS

(Biblioth. vet. Patr. tom. XVIII, pag. 56.)

CAPUT PRIMUM.

Qualiter priscis apostolorum temporibus missarum celebritas ageretur.

Igitur in exordio nascentis Ecclesiæ non eo quo nunc modo vel ordine sacra celebrabantur missarum solemnia, teste etiam beatissimo Gregorio papa, qui inter multa quæ constituit utilia, cum in celebratione missarum, tum etiam in vario ecclesiasticarum rerum usu ad conficiendum corpus et san-

guinem Christi, orationem Dominicam fecit decantari, sicut de eo scriptum est: Orationem Dominicam mox post canonem super hostiam consuevit recitari. De hoc et de aliis cum quosdam murmurare sentiret, pissimus Pater inter alia non dedignatus est hujusmodi rationem reddere, dicens: Orationem Dominicam ideo mox post precem dicimus, quia mos apostolorum fuit ut ad ipsam solummodo orationem oblationis hostiam consecrarent. Et valde mihi in-